

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему:

«Фінансова політика держави в умовах економічних перетворень»

Здобувача вищої освіти ступеня
магістра 2 курсу групи 1м.

Керівник:

Доктор економічних наук, професор

(вчене звання або посада, якщо немає звання)

Греченюк Роман Григорович

(прізвище, ім'я та по батькові)

Селіверстова Людмила Сергіївна

(прізвище, ім'я та по батькові)

(Резолюція "До захисту")

(підпис студента)

(Дата)

(Підпис)

м. Київ - 2019 рік

ПЛАН

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

1.1. Суть та значення фінансової політики

1.2. Фінансова політика як складова механізму регулювання соціально-економічного розвитку країни

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз фінансової політики держави, її зовнішнього та внутрішнього середовища, оцінка факторів що впливають на розвиток фінансово-економічного сектору

2.2. Дослідження діяльності складових бюджетної політики, як складової фінансової політики держави

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

3.1. Тенденції розвитку фінансової політики України

3.2. Пропозиції щодо вдосконалення фінансової політики України в умовах економічних перетворень

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми. Постійні зміни політичних, економічних чи соціальних аспектів життєдіяльності суспільства стали невід'ємною тенденцією сьогодення. Проте, на жаль, ці зміни не сприяють стабілізації і покращенню рівня життя населення. Навпаки, невід'ємною складовою сучасних суспільних відносин стає поняття економічної кризи. В цьому плані негативні тенденції найбільше проявляються у країнах, що виявилися не готовими до протидії викликам сучасного суспільства. Серед таких держав й Україна, де протягом останніх п'ятнадцяти років здійснювалося реформування фінансової системи країни, проте реалізація запланованих заходів не обумовила оптимальних результатів, що можна пояснити відсутністю системності в проведенні реформ.

Одним із найпотужніших засобів впливу держави на економічні процеси є відносини, пов'язані з процесами мобілізації і використання фінансових ресурсів, тому фінансова складова є визначальним елементом в структурі економічної політики. Фінансова політика держави відіграє важливу роль, забезпечуючи функціонування фінансової системи країни в цілому, сприяє ефективній реалізації державних функцій та підвищенню суспільного добробуту.

Для економіки України, що активно намагається інтегруватися в світогосподарські процеси, наслідки впливу фінансово-економічної кризи виявилися гостро вразливими, враховуючи недостатній рівень розвитку інституційного середовища та ринкових процесів. Природа та особливості сучасних кризових явищ призводять до необхідності переосмислення існуючих та пошуку нових концептуальних підходів до реалізації фінансової політики держави. Системний характер кризи в Україні зумовлює потребу посилення стимулюючої ролі фінансової політики. Передусім зростає необхідність глибшого теоретико-методологічного обґрунтування механізму реалізації фінансової

політики держави в умовах економічних перетворень. Це визначає актуальність теми дипломної роботи, її мету та основні завдання.

Метою роботи є узагальнення теоретичних засад фінансової політики держави в умовах економічних перетворень, дослідження механізму впливу фінансової політики на економіку та обґрунтування рекомендацій щодо підвищення соціально-економічних показників в Україні, з урахуванням загальноцивілізаційних тенденцій та національних особливостей.

Для досягнення поставленої мети в дипломній роботі були розглянуті та вирішені наступні завдання:

- висвітлити теоретичні аспекти фінансової політики
- розкрити роль концепцій державних фінансів як теоретичного підґрунтя реалізації фінансової політики;
- дослідити механізм реалізації фінансової політики та здійснити діагностику його дієвості;
- дослідити організаційні та методологічні засади фінансової діяльності;
- визначити пріоритетні напрями соціалізації фінансової політики держави в контексті євроінтеграції;
- з'ясувати особливості вітчизняної бюджетної політики в контексті фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку держави;
- надати пропозиції щодо вдосконалення фінансової діяльності;
- обґрунтувати запропоновані заходи.

Об'єктом дослідження є процес формування фінансової політики держави.

Предметом дослідження виступає система ефективного формування фінансової політики в умовах економічних перетворень.

Методи дослідження. У роботі використано як загальнонаукові, так і емпіричні методи досліджень: аналіз і синтез (під час дослідження економічної сутності фінансової політики); конкретизація і абстрагування (при виділенні характерних ознак фінансової політики та інструментів її реалізації); статистичні методи (під час кореляційно-регресійного аналізу впливу окремих чинників на основні показники фінансової політики).

Теоретичні та практичні засади фінансової політики досліджували у своїх працях такі українські вчені: І. Адаменко, О. Барановський, О. Бондаренко, О.Василик, С. Задворних, І. Запатріна, Л. Єрмошенко, С. Кульпінський, І. Лютий, М. Пасічний, Л. Селіверстова, Н. Танклевська, Н. Ткаченко, І. Чугунов та інші.

Інформаційною базою дослідження є офіційні статистичні матеріали, аналітичні та інформаційні матеріали НБУ, Міністерства фінансів України, Міністерства соціальної політики України, методичні матеріали, дані мережі Інтернет. Фактологічною основою проведеного дослідження є наукові публікації вітчизняних та зарубіжних фахівців.

Структура дипломної роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків та містить шість таблиць і два рисунки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

1.1. Суть та значення фінансової політики

Поняття "фінансова політика" складається з двох слів, іменника – "політика" та прикметника – «фінансова». Англійською мовою – «politics» – боротьба за вербування (політичних) прихильників. Також існує ще одне трактування терміну – «polісу», що означає узгоджений, обміркований вибір. В основі політики – передусім економіка, економічні явища і процеси; економічні потреби; інтереси та цілі. Водночас політика розвивається за властивими їй законами і закономірностями й активно впливає на економічні процеси.

Стисла характеристика політичної діяльності:

1. Дослідження поточного стану в динаміці, з прицілом на конкретний предмет політики та на досягнення певного стану суспільства.
2. Обмежений пошук альтернатив, їх оцінка і подання органам управління суспільним життям усіх можливих альтернатив.
3. Розробка загального меморандуму, проектів політичних документів та/або законів.
4. Клієнт – суспільство, державні чи муніципальні органи; цілі встановлюються в процесі розробки принципів політики.
5. Орієнтація на проблему чи мету (конфлікти та нереалізовані можливості).
6. Часові рамки не визначені.
7. Політизований підхід до розробки і здійснення.

Розглядаючи політику як діяльність особливого виду, необхідно звернути увагу на її основні характеристики, а саме: багатосуб'єктність та конкурентність; визначальна роль майбутнього: в ядрі політики виявляється проектне (в широкому розумінні) мислення; спільність для всіх учасників політичної боротьби – "сфери інтересів" при відмінності уявлень про її майбутнє та шляхах його досягнення; дво-векторність: вектор politics скерований на противників,

policy – на спільну для всіх – «сферу інтересів»; неподільність сфери інтересів, незнищуваність противника; як наслідок попереднього – вимушений характер.

Термін «фінанси» походить від латинського *finantia*, що в перекладі означає «дохід», «платіж». Спочатку цей термін вживався італійцями для характеристики руху грошей від одного власника або розпорядника до іншого[34].

Фінанси виникли як реакція на реальні потреби суб'єктів суспільного життя. Завдяки акумуляції грошових ресурсів, тобто зібранню та накопиченню їх у спільному фонді, і розподілу їх незалежно від внеску суб'єктів, що формували цей фонд, здійснюється стабілізаційний вплив на економічний стан членів сім'ї, економічний і соціальний клімат підприємства, відбувається економічне та соціальне вирівнювання в суспільстві.

Фінансова політика держави – це сукупність державних заходів у сфері фінансової діяльності, спрямованих на мобілізацію фінансових ресурсів, їх розподіл і використання для виконання державою її функцій.

Сутність фінансової політики виявляється у поєднанні конкретних цілей та певних засобів, завдяки яким вирішуються поставлені завдання. Цілі фінансової політики зумовлені потребами розвитку економіки і досягненням високого рівня індивідуального й суспільного добробуту. Пріоритетним напрямом фінансової політики є забезпечення економічного зростання в державі через механізми фінансового впливу на попит і пропозицію, споживання, заощадження та інвестиції. Фінансова політика неодмінно має конкретне спрямування, а її реалізація завжди пов'язана зі знаходженням компромісу між відповідними потребами і реальними можливостями. Необхідність державних фінансів зумовлена тим, що за будь-якого типу економічних відносин основним призначенням держави є забезпечення фінансовими ресурсами тих потреб, які не можна задовольнити через ринковий механізм, тобто через попит і пропозицію, а також особисто кожним громадянином у зв'язку з відповідними об'єктивними причинами. До них слід віднести структурну перебудову економіки, боротьбу з монополізмом, захист навколишнього середовища, захист тих громадян, які з'являються на ринку як споживачі - малозабезпечені, інваліди, діти, престарілі, а

також проведення фундаментальних наукових досліджень, загальну освіту, підготовку кадрів, соціальне забезпечення і страхування, охорону здоров'я тощо[37].

Фінансова система – це сукупність фінансових операцій, які проводяться суб'єктами фінансової діяльності з використанням певного фінансово-кредитного механізму.

Фінансова політика відображає суб'єктивну сторону функціонування фінансів. Власне фінанси і фінансова система є об'єктивними явищами. Вони існують незалежно від волі окремих суб'єктів фінансових відносин і загалом відображають об'єктивні закономірності розвитку. Але механізм функціонування фінансів, організація фінансових відносин і рух грошових потоків, хоч і підпорядковані цим об'єктивним закономірностям, не спрацьовують самі по собі, їх організовують конкретні суб'єкти, які керуються багатьма чинниками політичного, економічного і гуманітарного характеру, поєднуючи при цьому як загальні суспільні, так і власні інтереси. Тому фінансова політика завжди є переплетенням різноманітних інтересів окремих політичних партій і владних структур, центральних і місцевих органів влади і управління, різних верств населення, підприємців, споживачів, інвесторів та інше.

Суб'єктом вироблення фінансової політики є держава в особі вищих органів влади та управління і основних фінансових органів - Міністерства фінансів та Національного банку, а суб'єктами реалізації - фінансові органи та інституції. При цьому формування фінансової політики включає концептуальне визначення засад і напрямів цієї політики з позицій вирішення поставлених завдань соціально-економічного розвитку (вищі органи влади та управління) і розроблення конкретних заходів щодо реалізації поставлених завдань (Міністерство фінансів та національний банк)[39].

Реалізація фінансової політики це процес, що складається з таких етапів:

- 1) розробка науково-обґрунтованої концепції розвитку фінансів, яка формується на основі вивчення вимог економічних законів, всебічного аналізу перспектив вдосконалення виробництва та стану потреб населення;

2) визначення основних напрямів використання фінансів на перспективу та поточний період, тобто випрацювання стратегії та тактики фінансової політики;

3) власне здійснення практичних дій, направлених на досягнення поставлених цілей.

Основна мета фінансової політики - створення раціональної системи управління фінансовими ресурсами, спрямованої на забезпечення стратегічних і тактичних завдань діяльності.

Рис. 1.1 Основні завдання ефективної фінансової політики підприємства

Значення фінансової політики виявляється в тому, що правильно обрана фінансова політика:

- стимулює зростання виробництва, раціональне розміщення продуктивних сил по території країни;
- підвищує зацікавленість регіонів в розвитку господарства, використанні місцевих ресурсів;
- сприяє зміцненню і розвитку економічних зв'язків зі всіма країнами світу;

- призводить до підвищення матеріального і культурного рівня населення[34];

Основні засади та напрями діяльності фінансової політики на практиці відображаються у:

- фінансовому законодавстві;
- системі форм і методів мобілізації фінансових ресурсів;
- перерозподілі фінансових ресурсів між окремими верствами населення, галузями, регіонами;
- структурі доходів і видатків бюджетів.

Залежно від характеру заходів і часу, на який вони розраховані, виділяють фінансову стратегію і фінансову тактику.

Фінансова стратегія включає дії держави щодо стратегічного розвитку її фінансової системи. Вона розуміється як загальний напрям і методи досягнення поставленої мети та спрямована на вироблення цільових програм, для реалізації яких необхідні час і великі фінансові ресурси. Це політика, яку розраховано на довготермінову перспективу і вирішення глобальних завдань соціально-економічного розвитку країни.

Фінансова тактика – це поточна політика, яку спрямовано на вирішення конкретних завдань відповідного періоду, що впливають із розробленої фінансової стратегії. Вона включає конкретні методи та засоби досягнення поставленої мети за конкретних умов, що надають змогу зосередити зусилля на варіантах рішення, які не суперечать прийнятій стратегії [35].

Найважливішими умовами результативності фінансової політики є врахування дії об'єктивних економічних законів розвитку суспільства, специфіки сучасних умов, змін у зовнішній та внутрішній політиках, використання досвіду попередніх етапів суспільного розвитку та комплексність розроблення заходів щодо вдосконалення фінансових відносин. За дотримання зазначених вище умов фінансова політика сприятиме вдосконаленню продуктивних сил, забезпеченню сталого соціально-економічного розвитку країни, вирішенню національних і міжнародних проблем[34].

Завданням фінансової політики держави є забезпечення реалізації тієї чи іншої державної програми необхідними фінансовими ресурсами. Відповідно державна фінансова політика сприяє вирішенню таких стратегічних завдань:

- формування максимально можливого обсягу фінансових ресурсів, що надходять у розпорядження держави;
- забезпечення раціонального розподілу фінансових ресурсів між галузями і сферами економіки та регіонами;
- концентрація фінансових ресурсів на найважливіших напрямках економічного і соціального розвитку;
- створення ефективної системи управління фінансами держави та інших суб'єктів економічних відносин [35].

Розподіл коштів є також одним важливих напрямів фінансової діяльності держави. Саме під час розподілу коштів чіткіше простежуються пріоритети державної політики та її співвідношення із функціями держави, в тому числі закріпленими у законодавстві (в першу чергу в Конституції України). На цьому етапі становить відображення перерозподільча функція фінансів. Розподіл коштів здійснюється на підставі Бюджетного кодексу України відповідно до затверджених річних фінансових планів як держави (державний бюджет), так і окремих суб'єктів (місцеві бюджети, бюджетні розписи, кошториси бюджетних установ тощо) [38].

До основних методів розподілу коштів належать фінансування й кредитування. Фінансування - це безповоротний, безоплатний, цільовий відпуск коштів, що здійснюється на підставі затверджених фінансових планів з відповідного централізованого фонду коштів; кредитування - виділення коштів на певний термін на засадах платності та поворотності з додержанням цільового призначення. Ці методи у свою чергу поділяються на кілька підвидів залежно від об'єкта та суб'єктів, які беруть участь у відносинах з розподілу фінансових ресурсів, що перебувають у фондах коштів. Зокрема, бюджетні установи можуть отримувати кошти як на умовах фінансування, так і кредитування. Одним з основних принципів фінансової політики є те, що вона повинна

будуватися не стільки зважаючи на фактичну ситуацію, що склалася, скільки з прогнозу її зміни. Тільки на основі передбачення фінансова політика набуває стійкості [36].

Фінансова політика враховує багатофакторність, багатокомпонентність і багатоваріантність управління фінансами для досягнення намічених цілей і виконання поставлених завдань. Таким чином, довгострокова фінансова політика встановлює директиви для змін в державі на перспективу, без детального вивчення окремих фінансових компонентів. Короткострокова фінансова політика пов'язана, головним чином, з аналізом питань, що впливають на поточні активи і поточні зобов'язання. Розробку та реалізацію фінансової політики потрібно постійно контролювати. Контроль повинен поєднувати довгострокову і короткострокову фінансову політику в загальну фінансову стратегію держави.

Отже, державна фінансова політика як форма реалізації функцій фінансів спрямована на досягнення цілей держави з мінімальними витратами й достатньою ефективністю та є вагомим інструментом забезпечення соціально-економічного розвитку України.

1.2. Фінансова політика як складова механізму регулювання соціально-економічного розвитку країни

Фінансову політику можна представити як складову соціально-економічного розвитку, яка полягає у використанні та реалізації сукупності відповідних економічних заходів, механізмів фінансово-економічного регулювання у взаємозв'язку з стратегічними пріоритетами розбудови країни з метою забезпечення суспільних потреб, збалансованого, довгострокового розвитку національної економіки, що надасть можливість посилити результативність економічних перетворень.

Поняття регулювання, регуляція латинського походження і трактуються як впорядкування, нормалізація або дотримання належного стану, правильного положення [5].

Основною метою фінансового регулювання є забезпечення економічної та соціальної стабільності шляхом створення відповідних умов для збалансованого економічного зростання. Відповідно, під економічними заходами слід розуміти цілеспрямоване використання інструментів впливу на систему суспільних відносин, яка визначає фінансово-економічну мотивацію, інтереси та поведінку суб'єктів фінансової політики держави.

Оцінку фінансової політики, яка проводиться в державі, прийнято давати, визначаючи її ефективність за певними показниками. До найважливіших з них відносять: динаміку ВВП, виконання зведеного бюджету за доходами і видатками, обсяг державного боргу, доходи населення, обсяги і структура інвестицій в економіку, обсяги банківського кредитування, рівень інфляції, фінансові результати діяльності підприємств. Шлях до високої якості й ефективності будь-якого виду соціальної діяльності людини пролягає через підвищення якості та ефективності управління. Проблема ефективності органів управління нерідко зводиться до ефективності роботи службовців, зміни їх чисельності, якості, затрат часу. Однак головною все ж є проблема цільової ефективності. Існує багато критеріїв, за якими можна оцінювати ефективність тієї чи іншої системи державного управління, але основним з них є динаміка продуктивності суспільної праці.

Держава є головним фінансовим суб'єктом, їй належить такий потужний фінансовий ресурс, як державний бюджет. Тому основним призначенням держави є фінансове забезпечення тих потреб, які не можуть бути задоволені через ринковий механізм, а також особисто кожною людиною через певні причини. До них, зокрема, належать правопорядок, освіта, охорона здоров'я, оборона, підтримка громадян, які на ринку праці є неконкурентоспроможними – інваліди, діти, літні люди; соціальний захист населення від стихійних лих і техногенних катастроф та деякі інші. Виходячи з цього держава будує свою фінансову політику, головним завданням якої є пошук оптимальної моделі перерозподілу фінансових ресурсів. Крім того, перерозподіл повинен бути соціально справедливим.

Сутність регулювання економічних процесів шляхом застосування засобів оподаткування полягає у стимулюванні зміни поведінки учасників процесу суспільного виробництва. Податки мають подвійну мету: фіскальну та соціально-економічну. Регулюючий вплив оподаткування на економічні та соціальні процеси реалізується через систему інструментів податкового регулювання, яка включає в себе підсистему засобів податкового стимулювання та підсистему економічних санкцій.

Основними інструментами стимулюючої антикризової податкової політики є зниження ставок податків на доходи фізичних осіб і ПДВ, а також збільшення стандартних і спеціальних податкових утримань із метою стимулювання сукупного попиту, розширення податкових пільг для інвестиційної й науково-дослідної діяльності – підвищення амортизаційної премії, надання податкових кредитів на інвестиції в основні засоби і НДДКР. Зазвичай ці пільги мали обмежену сферу й термін застосування. Основними інструментами підтримуючої антикризової податкової політики є відстрочки й розстрочки сплати податків, зміни механізму й термінів перенесення збитків при розрахунку податку на прибуток корпорацій (підприємств), підвищення неоподаткованого мінімуму (стандартних знижок) з податку на доходи фізичних осіб, скорочення терміну повернення переплачених податків, у т. ч. надання відшкодування з ПДВ, зменшення (скасування) авансових платежів, певною мірою зниження ставок окремих податків тощо [19].

Податкове регулювання складається з наступних етапів, що здійснюються у чіткій послідовності: визначення цілей податкового регулювання – розробка стратегічних альтернатив – чинники й критерії оцінювання результатів – обґрунтування і вибір стратегії – узгодження інтересів держави з інтересами платників – методи, ресурси та інформаційне забезпечення регулювання – дія на об'єкти, які підлягають регулюванню, і реалізація обраної стратегії – контроль і оцінка результатів регулювання.

На даному етапі розвитку фінансових відносин доцільним є визначення напрямів економічного регулювання, пріоритетів фінансової політики виходячи з

основоположних засад соціально-економічного розвитку країни на середньо- та довгострокову перспективу. Перерозподіл валового внутрішнього продукту через дохідну частину бюджетної системи відіграє вагомий роль у суспільному розвитку. На ефективність державного фінансового регулювання певним чином впливає рівень показника частки бюджетних доходів у валовому внутрішньому продукті. Фінансова політика має здійснюватися з урахуванням тенденцій соціально-економічного розвитку держави та відповідного досвіду країн з розвинутою та трансформаційною економікою.

Уряд України інтенсивно працює над розв'язанням проблем, що гальмують розвиток реального сектору економіки. Це передбачає:

- формування системи державного замовлення, орієнтованого на підтримку інноваційно-перспективних і конкурентоспроможних виробництв, обмеження непродуктивних витрат державного сектору;
- запровадження ефективних інституційних і фінансових механізмів державно-приватного партнерства, насамперед у реальному секторі економіки;
- збалансування соціально-компенсуючих та соціально- й економічно стимулюючих напрямів та обсягів бюджетних видатків у межах середньострокового бюджетного періоду з урахуванням низки національних проектів [9].

Соціальний розвиток знаходить своє вираження в зростаючому різноманітті фізичних та інтелектуальних можливостей закладених в людині. Їх розкриття виявляється можливим лише при взаємодії людей, тобто в суспільстві, при розширенні та поглибленні розподілу праці між індивідами. Сутність економічних явищ завжди полягає в економічних відносинах між людьми у процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання благ. Початковими економічними відносинами, що породжують людину і суспільство, як показано в літературі та доведено експериментально, є спільно-розділена праця [2].

Базова умова соціального розвитку полягає в тому, що одні люди, володіючи більш високими здібностями і реалізуючи їх на практиці, за власною

ініціативою стали ділитися результатами своєї діяльності (включаючи знання та досвід) з іншими, задовольняючи їх потреби [3].

Аналіз суспільного життя дає можливість визначити, що джерелом непорозумінь та конфліктів серед населення є соціальна нерівність, яка існує в суспільстві, та система поділу цінностей: влада, соціальний престиж, матеріальні блага, освіта.

Фінансове регулювання передбачає реалізацію заходів держави щодо фінансового стимулювання – інвестиційних процесів, працевлаштування населення, ділової активності суб'єктів господарювання або ж фінансового стримування чи встановлення певних обмежень щодо розміру державного боргу, дефіциту, продажу валютної виручки експортерами, порядку купівлі валюти імпортерами, регулювання облікової ставки тощо. Доцільність застосування фінансового регулювання обумовлена виконанням державою економічної функції на належному рівні, потребою встановлення та підтримки оптимальної структури економіки, обґрунтування пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку, формування і подальшого удосконалення інституційного забезпечення функціонування ринку.

Формування державних соціальних стандартів проводиться з метою визначення механізму реалізації соціальних прав та гарантій населенню; обґрунтування обсягів потреби видатків державного та місцевих бюджетів на соціальний захист та забезпечення, утримання та розвиток соціальної сфери; планування та прогнозування обсягу видатків державних цільових фондів соціального страхування; визначення основних пріоритетів державної соціальної політики та середньострокову перспективу. На основі встановлених державою соціальних стандартів здійснюється розрахунок основних соціальних гарантій – мінімального розміру заробітної плати та пенсії за віком, окладу першого тарифного розряду Єдиної тарифної сітки, розмірів державної соціальної допомоги та інших соціальних виплат. Базовим державним соціальним стандартом у сфері доходів населення є прожитковий мінімум, який визначається нормативним методом у розрахунку на місяць на одну особу та обраховується

виходячи з вартості мінімальних наборів продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг, в тому числі окремо для основних соціальних і демографічних груп населення [25].

Важливу роль у соціально-економічному розвитку країни відіграє податкове регулювання. Здійснюючи податкову політику, держава забезпечує необхідні джерела фінансування соціальної сфери, створює відповідні умови для структурних перетворень економіки та стимулювання економічного зростання. Структура податкової системи як складової фінансової системи має сприяти постійному зростанню обсягу податків та зборів, що надходять до бюджетів усіх рівнів, не знижуючи при цьому стимулів до розвитку підприємництва. Основним завданням податкового регулювання, як інструменту впливу на економічні процеси, є встановлення певного оптимального рівня оподаткування та механізму адміністрування податків, що забезпечать поєднання інтересів платників податків та держави.

Виважена державна фінансова політика у сфері формування місцевих бюджетів є вагомим умовою соціально-економічного розвитку територій, здійснення результативних економічних перетворень. Доцільним є посилення інституційних засад системи регулювання міжбюджетних відносин, ефективності планування та використання видатків місцевих бюджетів, що надасть можливість для подальшого зміцнення фінансів, забезпечення соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Протягом останніх років фінансова політика формування бюджетів місцевого самоврядування не у достатній мірі забезпечувала економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць. Виходячи із зазначеного актуальним є питання подальшого розвитку системи планування видатків місцевих бюджетів. Важливим є запровадження дієвого механізму управління фінансами в межах адміністративно-територіальної одиниці, яка являє собою цілісну систему фінансових, економічних, соціальних відносин, що сприятиме покращанню бюджетного фінансування закладів соціально-культурного призначення [33].

Кожна розвинута держава хоче нарешті побудувати соціально орієнтоване суспільство, в основі якого лежить базовий принцип забезпечення права кожного члена суспільства на працю, що відповідає запитам особистості. Суспільство має вирізнитися високим ступенем самоорганізації населення і здатністю відтворювати якісний соціальний капітал. За такого підходу можна розраховувати на те, що в кінцевому підсумку сформується особливий простір відносин, здатний в автономному режимі гармонізувати інтереси особистості й суспільства в цілому. Саме в цій площині криється мобілізаційний потенціал, виявлення якого могло б значною мірою збагатити сам зміст соціальної політики держави.

Швидке реагування на виклики соціально-економічного розвитку та подолання потенційних загроз є необхідною умовою створення нових можливостей для розвитку регіонів України та підвищення життєвих стандартів. Згідно з ДСРР, між сучасними викликами регіональної політики України є причинно-наслідковий зв'язок. Проблеми конкурентоспроможності напрямку пов'язані з проблемами розвитку територій, а це викликане тим, що є проблеми управління, зокрема:

- стрімке відставання в економічному розвитку від держав-сусідів пов'язане з існуванням проблеми експорту, як зростання диспропорцій за основними показниками, що викликане недосконалою системою управління регіональним розвитком;
- проблема економічної дезінтеграції загальноукраїнського ринку та залежність регіональних ринків від експорту, що є наслідком значної територіальної асиметрії за показниками якості життя населення, причиною якої є надмірна централізація управління [33].

Отже, в умовах трансформаційних перетворень економіки фінансова система є важливим інструментом визначення пріоритетних напрямів впливу держави на економічні та соціальні процеси. Розробка та реалізація механізму фінансового регулювання має враховувати особливості та структуру вітчизняної економіки, глибину глобалізаційних перетворень та ступінь розвитку фінансових інститутів. Спрямованість механізму управління фінансової системи на

вирішення сукупності наявних питань передбачає концентрацію, розподіл на перерозподіл фінансово-економічних ресурсів, переорієнтацію економіки до інноваційної моделі розвитку та досягнення збалансованого соціально-економічного розвитку країни, підвищення рівня платоспроможності населення. Вдосконалення фінансової політики держави має супроводжуватись покращенням рівня інституційного середовища фінансового механізму економічного зростання. Серед найбільш вагомих напрямів такого удосконалення варто виділити підвищення показника розвитку людського капіталу, збільшення частки високотехнологічної складової економіки, посилення стійкості фінансової системи країни, покращення дієвості впливу фінансових інструментів на темпи економічного зростання, удосконалення механізму реалізації державно-приватного партнерства [30].

Фінансова політика є вагомим інструментом забезпечення соціально-економічного розвитку України. Підґрунтям для стійкого економічного зростання мають стати відповідні заходи державного регулювання, які реалізуються шляхом застосування фінансових та інституційних важелів.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз фінансової політики держави, її зовнішнього та внутрішнього середовища, оцінка факторів що впливають на розвиток фінансово-економічного сектору

Багато століть Україна не мала своєї фінансової системи, державного бюджету та фінансової політики. З моменту проголошення незалежності України постала необхідність створення власної фінансової системи, яка була створена у кризових умовах. Свідченням цієї кризи став величезний дефіцит бюджету, наростаюча емісія грошей та інфляція, що її супроводжувала; зростання внутрішнього та зовнішнього боргу країни; наявність великої кількості збиткових підприємств; платіжна криза в народному господарстві; значні суми непродуктивних витрат і втрат; зростання обсягів незавершеного будівництва; криза платіжних відносин держави в зовнішньоекономічній сфері, падіння рівня життя населення.

Однак масштаби несприятливих фінансово-кредитних проявів, що пов'язані насамперед з недостатнім урахуванням проблем переходу до ринкових відносин, завищеною оцінкою ролі товарно-грошових відносин в саморегулюванні економіки перехідного періоду, практичною втратою управління всіма фазами процесу відтворення, значно збільшили масштаби фінансової кризи. Курс на трансформацію будь-якої національної економіки вимагав наявності, як мінімум, трьох умов, а саме: якісної економічної теорії, яка б могла стати методологічною основою економічної політики у трансформаційний період; висококваліфікованих і чесних політиків, здатних з користю для суспільства впроваджувати в практику теоретичні положення та рекомендації; глибокого розуміння населенням суті і, головне, можливих соціально-економічних наслідків ринкових перетворень. На жаль, жодної із названих умов Україна не мала [1].

Таким чином, створення власної фінансової системи в таких умовах містить два етапи:

перший – охоплює проблеми, пов'язані зі зміцненням перших досягнень незалежності;

другий – вирішує питання стабільного розвитку.

На першому етапі, з 1991 р., в державі почала проводитися принципово нова фінансова політика, яка була спрямована на вихід із глибокої кризи. Це потребувало збалансування виробництва, нарощування його обсягів і значного зростання національного доходу, створення науково обґрунтованих взаємовідносин у розрахунках із закордонними партнерами, формування й ефективного використання валютних ресурсів.

На другому етапі фінансова політика повинна була концентруватися на досягненні макроекономічної стабільності та на ефективності розподілу фінансових ресурсів. Фінанси, що відіграють контролюючу і стимулюючу роль, мали спрямовуватися на формування ефективної структури виробництва, стимулювання науково-технічного прогресу, ресурсозбереження і підвищення ефективності праці.

У 1990 році в Україні була розроблена і прийнята Концепція переходу до ринкової економіки. В цьому важливому документі були накреслені напрямки фінансової стратегії уряду на перспективу в зв'язку з необхідністю переходу до ринкової економіки. В концепції була дана характеристика основних рис ринку в Україні, моделей та етапів переходу до нього. Визначені головні завдання:

- проведення роздержавлення і приватизації підприємств;
- здійснення земельної реформи;
- демонополізація економіки;
- свобода підприємництва;
- реформа фінансово-бюджетної і банківської систем, нормалізація грошового обігу;
- створення ринкової інфраструктури, в т. ч. фінансового ринку;
- державне регулювання економіки з допомогою ринкових методів;
- забезпечення соціального захисту населення;

- вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності з метою зміцнення позицій країни у світовому співтоваристві;
- захист і оздоровлення екологічного середовища [30].

Критичний аналіз фінансової політики в Україні, яка здійснювалася на окремих етапах постсоціалістичної трансформації, дає змогу стверджувати, що вона виявилася соціально неефективною. Це підтверджують диференціація доходів і соціальних стандартів життя. Виявлено, що нині розвинені країни світу основними завданнями фінансової політики вважають вирішення соціальних проблем, що і є головними критеріями ефективності держави та її інститутів, результативності існуючих систем перерозподільних відносин [29].

Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення зростають, але нижчими темпами, ніж номінальний ВВП, завдяки стриманому підвищенню мінімальних соціальних стандартів. Тож відносна частка соціальних видатків у зведеному бюджеті знизилася на 0,45% ВВП до 8,1% ВВП, сумарні ж видатки включно з соціальними фондами становлять 14,9% ВВП, що на 1,1% ВВП нижче за показник 2018 року (16% ВВП). Щоб уникнути проблем 2018 року з фінансуванням осучаснених пенсій та підвищених пенсій військовослужбовцям, у 2019 році уряд збільшив майже на 20%, до 166,5 млрд грн, обсяг трансферту Пенсійному фонду, з яких лише 50 млрд грн пішло на покриття його дефіциту[25].

Фінансова політика держави залежить від багатьох як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. До зовнішніх слід віднести залежність держави від економічних взаємовідносин з іншими державами щодо поставок сировини, матеріалів, інших видів ресурсів, обміну технологіями, експортних можливостей самої держави, її інтеграції з світовими економічними системами тощо. Яскравим прикладом такої залежності від відносин між країнами є ситуація після революції Гідності.

Особливостями зовнішньої фінансової політики у порівнянні із внутрішньою фінансовою політикою виступають:

по-перше, розширення меж об'єкту (фінансові відносини та фінансове забезпечення нефінансових відносини з іншими країнами, їх об'єднаннями та міжнародними організаціями);

по-друге, різна значущість окремих напрямів політики (відносно більше значення має торговельна та фінансова операції, валютна та боргова політика, відносно менше – бюджетна);

по-третє, більш висока чутливість використання інструментарію до вимог та звичаїв міжнародної практики.

Об'єктом зовнішньої фінансової політики держави виступають явища, процеси та механізми в зовнішньому секторі національних фінансів у їх взаємозв'язку з внутрішнім фінансовим сектором та нефінансовими відносинами національних та позанаціональних економічних суб'єктів. Її предметом, у свою чергу, є встановлення і коригування інституційних форм та кількісних пропорцій зовнішніх фінансів та нефінансових відносин в контексті досягнення цілей національного соціально-економічного розвитку, забезпечення фінансово-економічної безпеки, виконання міжнародних зобов'язань. Україна у глобальному вимірі є малою економікою – її частка у світовому ВВП незначна, більше того, вона знизилась із 0,969% у 1992 році до 0,290% у 2018 році [21].

Внутрішнє середовище, яке суттєво впливає на фінансову політику, складається з таких складових як: форма власності на основні засоби виробництва, структура економіки, соціальний склад населення, рівень добробуту населення, інтелектуальний рівень його, стан розвитку економіки і організація грошового обігу, стабільність грошової одиниці, розвитку форм кредитування тощо. На фінансову політику держави впливають також інші фактори, що диктуються тими економічними умовами, які склалися на цьому етапі господарського розвитку. У зв'язку з цим фінансова політика - це динамічний процес, що змінюється, коригується з урахуванням практичної необхідності. Процеси, що відбуваються у фінансовому навколишньому середовищі, тісно пов'язані з надзвичайно рухливою економічною кон'юнктурою. Вони часто

мають хаотичний і непередбачений характер. Мотивації і пріоритети учасників економічних відносин змінюються під впливом випадкових подій.

Україна починаючи з 2005 року перебуває у процесі впровадження системи державного внутрішнього фінансового контролю. З 2017 року формування політики у сфері державного внутрішнього фінансового контролю здійснює Міністерство фінансів. Для досягнення цілей, визначених у частині третій статті 26 Бюджетного кодексу України, та забезпечення відповідності процедур і механізму внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту у розпорядників бюджетних коштів міжнародним стандартам і кращим практикам ЄС та створення цілісної системи державного внутрішнього фінансового контролю у розумінні міжнародної практики на даний час здійснюються відповідні заходи. Водночас прогрес на сьогодні недостатній[8].

Держава захищає свій внутрішній ринок збуту від іноземної конкуренції введенням мита і квот. У ХХ ст. країни з розвинутою ринковою економікою вели митні війни для захисту своїх ринків. Держава сприяє розвитку експортних галузей і підтримує їх на зовнішніх ринках. Сучасні процеси інтеграції і створення міжнародних економічних і фінансових організацій стимулюють формування великих і містких ринків збуту, насамперед для великих і провідних у своїх галузях транснаціональних корпорацій. Глобалізація економічних відносин посилює суперечність між інтегрованими країнами, між ТНК і національними корпораціями, між країнами - членами економічних союзів і країнами, що залишилися за їх межами. Результатом цих змагань і суперечностей є загальне економічне зростання, нерівномірне за своїм характером [10].

Варто зауважити, що значні спади ВВП у кризові періоди кореспондують із негативними значеннями циклічної/кон'юнктурної складової. Можна припустити, що саме вони змінили напрям траєкторії розвитку. Оскільки Україна характеризується експортно-орієнтованою, сировинною економікою, то аналіз взаємозв'язку динаміки змін умов торгівлі та циклічної/кон'юнктурної складової є доречним – погіршення кон'юнктури для вітчизняних товарів трансформується у скорочення експорту і зменшення ВВП. Проте, хоча ситуація 2009 року та 2014–

2015 років цілком підтверджує цю тезу, однак під час криз 1994 року та 1998 року такого прямого взаємозв'язку не спостерігалося. Більш того, під час покращення умов торгівлі у 1994 році та 2005 році циклічна компонента ВВП була негативною, а під час світової кризи 1997–1998 років, при погіршенні умов торгівлі, кон'юнктура – позитивною [20].

При оцінці ключових факторів що впливають на розвиток економічного сектору, хотілося б зазначити, що без достатнього фінансування науково-дослідної сфери, інноваційний розвиток промисловості неможливий. Розглядаючи динаміку зміни зв'язків в класичній тріаді виробництво (P) – техніка (T) – наука (S), Добров Г.М. показав, що на визначених етапах розвитку економіки країни, пов'язаних, зокрема, з наголосом на використанні інноваційного фактору, темпи розвитку техніки повинні переважати темпи розвитку виробництва, а наука повинна розвиватися швидше, ніж техніка:

$$\frac{dS}{dt} > \frac{dT}{dt} > \frac{dP}{dt} \frac{dS}{dt} > \frac{dT}{dt} > \frac{dP}{dt} \quad [15]$$

Динаміку основних показників даної тріади наведено в додатку Б.

Грошовий капітал в сукупності з іншими індикаторами економічного розвитку в умовах відсутності ефективних ціленаправлених державних фінансових регуляторів усе більше і більше вивільняється від участі у матеріальному виробництві, особливо пов'язаному із застосуванням високих технологій.

Держава захищає свій внутрішній ринок збуту від іноземної конкуренції введенням мита і квот. У ХХ ст. країни з розвинутою ринковою економікою вели митні війни для захисту своїх ринків. Держава сприяє розвитку експортних галузей і підтримує їх на зовнішніх ринках. Сучасні процеси інтеграції і створення міжнародних економічних і фінансових організацій стимулюють формування великих і містких ринків збуту, насамперед для великих і провідних у своїх галузях транснаціональних корпорацій. Глобалізація економічних відносин посилює суперечність між інтегрованими країнами, між ТНК і національними корпораціями, між країнами — членами економічних союзів і

країнами, що залишилися за їх межами. Результатом цих змагань і суперечностей є загальне економічне зростання, нерівномірне за своїм характером.

Головним завданням сьогодення в бюджетній сфері є вдосконалення науково-обґрунтованої методологічної бази прогнозування доходів та видатків бюджетів усіх рівнів. Вирішення цього завдання, потребує всебічного аналізу зарубіжного досвіду у відповідній сфері. Водночас необхідно здійснювати перехід до використання виключно обґрунтованих прогнозів при розгляді та прийнятті проекту про державний бюджет на наступний рік, можливо навіть і на основі занижених прогнозів стосовно джерел наповнення його доходної частини. Лише за таких умов фінансування витратних статей відбуватиметься у повному обсязі, а "ручне" управління виконанням бюджету буде просто унеможливлено.

2.2. Дослідження діяльності складових бюджетної політики, як складової фінансової політики держави

Бюджетна політика як складова фінансової є системною сукупністю цілей, наукових підходів і конкретних заходів щодо цілеспрямованої діяльності держави з регулювання бюджетного процесу, управління бюджетами всіх рівнів, ефективного використання бюджетної системи для вирішення економічних і соціальних задач.

Бюджетна політика - діяльність державних органів влади і управління стосовно формування, виконання та регулювання державного бюджету країни з метою забезпечення соціально-економічного розвитку та стратегічних пріоритетів держави. Бюджетна політика виражається у формах і методах мобілізації бюджетних ресурсів та використанні їх на різні потреби держави (включно з податками і податковими пільгами, санкціями, бюджетними стимулами у вигляді дотацій та субвенцій), визначенні джерел фінансування бюджетного дефіциту, принципів взаємовідносин між окремими ланками бюджетної системи тощо.

Формування бюджетної політики є дуже складним процесом, оскільки її роль у суспільстві є специфічною, суперечливою, багатоаспектною і залежить від

об'єктивних та суб'єктивних чинників, зокрема, рівня соціально-економічного розвитку, обраної моделі економічної системи тощо. Найважливішою проблемою бюджетної політики є поєднання суперечливих, але взаємозв'язаних між собою функцій бюджетного регулювання в умовах обмеження бюджетних ресурсів та наявності специфічних інтересів різних соціальних груп населення[4].

В умовах рецесії та уповільнення темпів зростання світової економіки заходи бюджетної політики, які реалізуються у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою, спрямовані на стимулювання внутрішнього попиту. Пріоритетними заходами бюджетної політики є: зниження показників структурного дефіциту бюджету та державного боргу, оптимізація бюджетних видатків, посилення дієвості механізму бюджетного планування та прогнозування, реалізація системних заходів щодо підвищення рівня поточної ліквідності фінансової системи, викупу у фінансових інститутів проблемних активів для поліпшення стану їх балансів та розширення можливостей кредитування економіки, здійснення державних інвестицій у капітал фінансових інституцій. Можливості бюджетної політики щодо стимулювання економіки обмежені, тому одночасно проводяться структурні зміни системи державних фінансів та посилюється вплив дивергентних факторів на економічні процеси [31].

У державному бюджеті на 2018 рік обсяг зовнішніх запозичень становить 108,2 млрд грн, що вдвічі перевищує обсяг запозичень у 2017 році. Обсяг коштів, які планується одержати від міжнародних фінансових організацій для фінансування проектів розвитку, становить 16 млрд грн, а чисті внутрішні запозичення – 9,7 млрд грн (табл. 2.2). За розрахунками, у 2017 році дефіцит бюджету України становив 47,8 млрд грн, а впродовж 2008–2017 років щорічний дефіцит державного бюджету України в середньому становив 49,5 млрд грн.

Таблиця 2.2

Фінансування дефіциту державного бюджету України у 2017–2018 рр

Вид фінансування	2017	2018	
	млн грн	млн грн	% ВВП
Фінансування за борговими операціями	61 338	56 236	1,7%
Сальдо зовнішнього боргу	56 052	46 502	1,4%
Зовнішні запозичення	86 990	108 203	3,2%
Зовнішні погашення	-30 938	-61 701	-1,9%
Сальдо внутрішнього боргу	5 286	9 734	0,3%
Внутрішні запозичення	103 907	123 758	3,7%
Внутрішні погашення	-98 621	114 024	--3,4%
Приватизація державного майна	17 100	22 500	0,7%
Фінансування за активними операціями	-791	3 113	0,1%
в т.ч. придбання цінних паперів	-792	-792	x
Разом дефіцит (+)/профіцит (-)	77 647	81 849	2,5%

*Джерело: розраховано авторами на основі даних Державної казначейської служби України та Державної служби статистики України.

Зменшення податкових надходжень бюджету, зумовлене зниженням податкових ставок, збільшенням податкових пільг та уповільненням економічної активності, що потребує пошуку та використання додаткових фінансових ресурсів. Середній показник частки податкових надходжень у ВВП України у 2002– 2018 роках становив 23,12 %, у загальній структурі доходів зведеного бюджету – 76,5 %, що вказує на значну роль податкової системи в бюджетному регулюванні економічного розвитку. На сучасному етапі розвитку економічної системи механізм міжбюджетних відносин знаходиться в процесі інституційних перетворень, що зумовлено потребами вирішення основних питань соціального та економічного забезпечення адміністративно-територіальних одиниць та країни в цілому, зменшення ступеню дисбалансів у розвитку територіальних громад через підвищення ефективності системи регулювання фінансовими ресурсами місцевого самоврядування [32].

Реалізація системних заходів бюджетної політики щодо дохідної та видаткової частин бюджету, реструктуризації боргових зобов'язань дозволили покращити динамічну бюджетну збалансованість. Обсяг дефіциту державного

бюджету у ВВП у 2011–2016 роках становив 2,83%. Певне збільшення бюджетного дефіциту в умовах відновлення економічного зростання, стимулююча бюджетна політика нададуть можливість підвищити економічну активність в країні.

Порівнюючи видатки бюджету України з видатками бюджетів країн-членів Європейського союзу як орієнтиром оптимальної структури бюджету для нашої держави, слід зазначити, що в середньому видатки бюджету у країн, які нещодавно приєдналися до ЄС, знаходяться на рівні 42,1% ВВП. Цей показник повинен слугувати для України цільовим рівнем, за якого можна розраховувати на те, що бюджет буде без дефіциту[16].

Основна ідея усіх останніх бюджетних нововведень – це перехід до бюджетування, орієнтованого на результат, тобто від управління бюджетними витратами до управління бюджетними результатами, чи в традиційній вітчизняній інтерпретації – до програмно-цільового бюджетування.

Перспективне фінансово-бюджетне прогнозування спрямоване на посилення ролі бюджету як інструменту регулювання економіки та соціальної сфери, сприяння збалансованому економічному зростанню, оцінці можливих економічних ризиків, що впливатимуть на стійкість фінансово-бюджетної системи. Середнє значення показника частки доходів зведеного бюджету в валовому внутрішньому продукті на 2019 -2023 роки становить - 32,35%, видатків - 34,52 %, відповідно дефіциту зведеного бюджету - 2,17%. На цьому етапі вдосконалення фінансових відносин, постає необхідність розробки довгострокової бюджетної стратегії, що спрямовано на посилення дієвості соціально-економічної політики країни [32].

Підвидами фінансової політики, окрім бюджетної, є:

- податкова політика
- грошово-кредитна політика
- фіскальна політика
- митна політика

- боргова політика
- інвестиційна політика

Податкова політика характеризує діяльність держави у сфері встановлення, правового регламентування та організації справляння податків і податкових платежів у централізовані фонди грошових ресурсів держави. Формуючи свою податкову політику, держава шляхом збільшення або скорочення частки податкових надходжень, зміни форм оподаткування та податкових ставок, тарифів, звільнення від оподаткування окремих галузей виробництва, територій, груп населення сприяє зростанню або спаду господарської активності, створенню сприятливої кон'юнктури на ринку, умов для розвитку пріоритетних галузей економіки, реалізації збалансованої соціальної політики.

Грошово-кредитна політика - комплекс дій і заходів держави у сфері грошового та кредитного ринків, наприклад, регулювання інфляції і курсу національної грошової одиниці, забезпечення своєчасних розрахунків шляхом регламентації функціонування банківської системи та стабільності грошового обігу через управління емісією, розширення безготівкових форм розрахунків банківських установ із фізичними особами у різних сферах їх обслуговування тощо. Основні складові грошово-кредитної політики: емісійна, цінова, валютна та безпосередньо кредитна політики. Грошово-кредитна політика забезпечує економіку повноцінною та стабільною національною валютою, регулює грошовий обіг відповідно до потреб економіки з метою стимулювання економічного зростання за низького рівня інфляції і безробіття та сприяє залученню кредитних інституцій до фінансування інвестиційних проектів. Про те, що монетарна політика може виконувати не тільки стабілізаційну функцію, а й шляхом виваженої політики грошової пропозиції підтримати зростання реального ВВП, свідчать різні аналітичні та емпіричні іноземні дослідження [22].

Координація грошово-кредитної та фіскальної політики повинна полягати у виробленні та реалізації їх таким чином, щоб вони не суперечили одна одній і разом сприяли досягненню загальних цілей економічної політики, якими,

завичай, є стійке економічне зростання та низький рівень безробіття при довгостроковій ціновій стабільності та зовнішній стійкості [23]

Проблематика взаємозв'язку ГВП і ФВП виникла та розвинулася з початку 1980-х рр. Центральний банк функціонально відокремлювався і виводився з-під контролю уряду як орган, відповідальний за цінову стабільність, та як противага постійному зростанню державних витрат, яке відбувалося у повоєнний період. Теоретико-методологічною основою такого розмежування була монетаристська концепція щодо прямого зв'язку між обсягами грошової маси та темпами інфляції, слушність якої не була підтверджена на практиці [24].

За роки незалежності Україна пройшла лише перші кроки координації грошово-кредитної та податково-бюджетної політики – через встановлення формальних правил і процедур узгодження в короткостроковій перспективі під час щорічного бюджетного процесу та затвердження Основних засад грошово-кредитної політики на кожний рік. Серед довгострокових принципів і правил реалізації грошово-кредитної та фіскальної політики можна назвати лише норму щодо заборони прямого кредитування державного бюджету, закріплену в статті 54 Закону України «Про Національний банк України». На сьогодні практично ніким не встановлюються довгострокові правила чи принципи або цільові орієнтири для грошово-кредитної та фіскальної політики. Існуюча система цільових показників грошово-кредитної та фіскальної політики є короткостроковою та визначається щорічно на підставі прогнозних і програмних державних документів [23].

Фінансова інфраструктура є важливою складовою фінансової системи, вона представляє собою сукупність інститутів (підприємств, установ, служб), які забезпечують організацію проведення фінансової діяльності. Такі інститути є посередниками фінансової діяльності і обслуговують їх операції. До фінансової інфраструктури відносяться комерційні банки, фондові, валютні і товарні біржі, інвестиційні фонди та інвестиційні компанії, страхові фірми, дочірні товариства, аудиторські і консультативні фірми, продавці цінних паперів, реєстратори, зберігачі, депозитарії та ін. Вони надають певні фінансові послуги

юридичним та фізичним особам на умовах, визначених законодавством. Діяльність учасників фінансових послуг проводиться на певних ринках: банківських послуг, страхових послуг, операцій з цінними паперами та ін.

Завдяки митній політиці держава захищає свої інтереси у сфері розширення чи скорочення експорту або імпорту, застосовуючи систему митних платежів або певний митний режим. Митна політика може реалізовуватися у формі протекціонізму (політики, спрямованої на захист та стимулювання розвитку вітчизняної економіки) і вільної торгівлі (політики, спрямованої на скасування обмежень у сфері зовнішньоекономічної діяльності) з використанням тарифних інструментів регулювання.

Боргова політика передбачає систему дій та заходів щодо уникнення і врегулювання боргових проблем держави, забезпечення чи відновлення її платоспроможності та отримання максимального ефекту від фінансування за рахунок запозичених коштів. Боргова політика визначає межі та умови державного запозичення, співвідношення між його формами, кредиторами, а також порядок і механізм погашення боргу.

Головне завдання інвестиційної політики полягає у створенні привабливого інвестиційного середовища для поживлення інвестиційної діяльності та нарощування обсягів інвестицій у національну економіку. У випадку активної інвестиційної політики держава широко застосовує усі можливі прямі методи регулювання, і доволі часто сама стає безпосереднім інвестором. За реалізації пасивної інвестиційної політики максимальна свобода і самостійність суб'єктів господарювання під час формування власної інвестиційної політики лімітується державою через податкову, амортизаційну, грошово-кредитну політику, систему пільг та санкцій, які мають бути адекватними інвестиційній політиці[18].

Успіх фінансової політики значною мірою визначається узгодженістю її окремих складових. Тільки скоординована й узгоджена політика у сфері фінансів може дати позитивні результати. Фінанси – це єдиний механізм, в якому всі складові досить тісно взаємопов'язані, а тому прорахунки у будь-якому напрямі фінансової політики неодмінно призводять до негативних наслідків. Процес

реалізації фінансової політики держави включає такі етапи: розробка концепції розвитку фінансової системи держави, визначення основних напрямів використання фінансового механізму в економічній політиці держави, складання цільових програм стосовно розвитку загальнодержавних та місцевих фінансів, розробка конкретних заходів щодо реалізації концепції, напрямів та програм. Ефективність фінансової політики країни тим вища, чим повніше вона враховує об'єктивні потреби суспільного розвитку, інтереси суспільства в цілому та його складових, історичні умови та особливості поточного моменту.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

3.1. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Завдання держави щодо управління соціально-економічними процесами реалізуються через її економічну політику, важливою складовою якої є фінансова політика. Суб'єктивні дії держави через фінансову політику відображають об'єктивний характер грошових відносин і мають бути спрямовані на досягнення певних цілей і завдань. Такі дії держави пов'язані з мобілізацією, розподілом і використанням грошових ресурсів і охоплюють усю сукупність вартісних потоків у суспільстві.

Сучасні трансформаційні умови розвитку ринкових відносин у вітчизняній економіці викликають потребу у суттєвому посиленні впливу фінансової політики держави на результати функціонування національної економіки. Зміст фінансової політики держави за останні роки значно збагатився за рахунок великого кола нових складових елементів і форм. Структура елементів і форм фінансової політики, логіка, чинники і напрями її формування стають більш складними та багатоплановими. Кожна нова форма прояву представляє собою особливий напрям фінансової політики держави, в процесі функціонування якої вирішуються певні завдання і використовуються визначені інструменти. Уся сукупність форм і видів фінансової діяльності держави знаходить свій прояв у процесах, пов'язаних з формуванням і використанням державного бюджету, позабюджетних централізованих фондів (пенсійних, страхових, кредитних, інноваційних тощо), фінансів суб'єктів господарювання, місцевих бюджетів.

На економічний, соціальний і політичний розвиток у останній чверті ХХ – на початку ХХІ століття дедалі більше впливає глобалізація – форма вираження процесу становлення постіндустріального способу виробництва [10].

Яким би уніфікуючим не був вплив глобалізації, очевидно, що відповіді на цей вплив можуть бути в значній мірі різними, породжуючи реальне різноманіття сучасного світу. Все це говорить про те, що сучасний капіталізм зазнає впливу потужного процесу –гібридизації (але не уніфікації).

З цього можна зробити висновок, що розвиток вітчизняної фінансової політики в найближчі роки має бути тісно пов'язаний із співробітництвом і запозиченням ефективних закордонних нововведень та інновацій у всі сфери діяльності. Зокрема потрібно розуміти що не кожне новаторство і реформа підходить для нашого населення і політичної ситуації в країні. У 2019 році ми чітко бачимо що новий уряд змінює правила гри на торгівельній арені під назвою "Україна". Однією з головних цілей нового глави держави та органів влади є припинення бойових дій на сході держави. Це той фактор який не дозволяє нашій економіці вирівняти вектор розвитку і прискорити динаміку прогресу і змін. Розпочинається пошук інвесторів для залучення інвестицій в більшість галузей нашої держави. Українська громадськість все більше і більше схвалює перехід до нової моделі, яка передбачає більш цілеспрямовані державні витрати, а також зменшення ролі бюрократії і авторитарної держави, що втручається в справи підприємств і приватне життя людей. Ліквідована «чорна діра»- державні тендери, які викачували з державного і обласного бюджетів мільярдні суми внаслідок використання цілого ряду складних корупційних схем.

Активізація припливу інвестиційних надходжень і підприємницької діяльності відбувається завдяки здійсненню заходів щодо стимулювання конкуренції, а не за рахунок особистих зв'язків і політичного заступництва. Це також створює основні передумови для збільшення обсягу іноземних інвестицій та передачі технологій; дані процеси відбуваються паралельно підключенню України до існуючих виробничих циклів створення доданої вартості. Формуються в результаті імпульси економічного зростання ще більше розширюють можливості маневрування бюджетними коштами з метою нарощування державних капіталовкладень в соціальну і фізичну інфраструктуру, а також підвищують якість державних служб. На цьому тлі розробка сценаріїв

економічного розвитку Україна націлена на те, щоб внести вклад в конструктивну дискусію про перспективні напрямки стійкого зростання української економіки в посткризовий період.

При створенні довгострокових прогнозів виникає основоположне питання: в якій мірі і за яких умов фундаментальні реформи і заходи по зміцненню інституційного середовища можуть сприяти модернізації української економіки? Дане питання також спрямовує до оцінки того, яким чином Україна може вирішити основні стратегічні завдання, зумовлені зміною глобального економічного контексту: пристосовуючись до зміщення географії попиту в світовій економіці, сприяючи більш ефективному створенню доданої вартості, скорочуючи питоме енергоспоживання і забезпечуючи надійний доступ до енергоресурсів.

Розглядаючи сучасний фінансовий стан в Україні в контексті переходу національної економіки на інноваційний шлях розвитку, можна припустити, що фінансові ресурси державного бюджету в найближчі роки будуть досить обмеженими. Тому головним напрямом державного фінансування, на переконання низки вітчизняних вчених, має стати податкове стимулювання інноваційної діяльності. При цьому основна проблема, яка заважає становленню умов сприяння інноваційному розвитку, полягає, перш за все, в слабкості політики держав щодо підтримки відтворення виробничого капіталу, що не може бути вирішена лише в площині надання державою більших свобод приватному капіталу. Рішення бачиться в створенні вертикально інтегрованих структур, співставних за концентрацією промислового капіталу та інвестицій з провідними транснаціональними компаніями (ТНК) світу. Для цього необхідно залучити фінансові та технічні ресурси останніх, що можливе лише за умови перемоги України в конкурентній боротьбі за податкові преференції глобальних учасників економічної діяльності.

У даний час українська економіка потребує притоку іноземних інвестицій. Це викликано практично повною відсутністю фінансування з коштів державного бюджету, відсутністю достатніх засобів у підприємств, розвитком загальної

економічної кризи і спадом виробництва, великим зносом установленого на підприємствах устаткування та інших причин. Справді, іноземний капітал, залучений у національну економіку і використаний ефективно, з одного боку, впливає на економічне зростання, допомагає інтегруватися у світову економіку. Але, з іншого боку, залучення іноземних інвестицій передбачає певні зобов'язання, створює різні форми залежності країни, викликає різке зростання зовнішнього боргу та ін. Отже, іноземні інвестиції можуть мати неоднозначні наслідки для національної економіки. У зв'язку з цим природно ставиться питання про розширення технічної допомоги, спрямованої на поглиблення використання власних ресурсів, підвищення кваліфікації національних кадрів, а вже потім про залучення інвестицій у вигляді кредитів. Ідеться про те, що спочатку необхідно навчитися ефективно використовувати свої фінанси, а потім залучати іноземний капітал у свою економіку.

Одним із найпоширеніших у світовій практиці напрямів державного управління інноваційною діяльністю є податкове стимулювання. За формою впливу на інноваційну діяльність воно належить до непрямих методів державного управління, а його сутність полягає у відмові держави від частини податкових надходжень в обмін на зростання обсягу інноваційної продукції з урахуванням визначених державних пріоритетів.

Для України одним із актуальних завдань є фінансова децентралізація. Існуюча в Україні система державного управління залишається в цілому неефективною, внутрішньо суперечливою, незавершеною, громіздкою і відірваною від людей, що суттєво гальмує проведення соціально-економічних і політичних перетворень. Враховуючи це, важливе значення має проведення адміністративної реформи, пріоритетом якої є розвиток місцевого самоврядування.

В умовах переходу економіки України на ринкові засади функціонування надзвичайно гостро постала проблема фінансового забезпечення розвитку місцевого самоврядування. Місцевій владі задля ефективного виконання своїх функцій обов'язково необхідна організаційна та фінансова автономія, тобто

реальна спроможність вирішувати питання місцевого значення, приймаючи управлінські рішення та забезпечуючи їх належними засобами (фінансовими, матеріальними, кадровими тощо). Підвищення інтересу до регіональної проблематики та місцевого самоврядування є однією з суттєвих ознак українського сьогодення. Важливе значення при цьому набуває оцінка фінансової спроможності кожного регіону підвищувати свої шанси щодо забезпечення сталого розвитку територіальних громад. Питання фінансового забезпечення муніципального розвитку та його оцінки достатньо широко висвітлені у працях вітчизняних та зарубіжних науковців.

На даний час в Україні немає офіційно затверджених наукових програм, які б досліджували сотні нюансів соціального, комунального, бюджетного, демографічного, етнічного характеру, пов'язаних із новими принципами формування місцевих громад, із перерозподілом повноважень і обов'язків органів влади. Важливе значення в цих умовах має розробка принципово нового, науково-обґрунтованого, механізму стратегічного управління фінансовими ресурсами місцевого самоврядування, що базується на принципах самоуправління, самофінансування та самозабезпечення і водночас зберігає цілісність і єдність всіх ланок народно-господарського комплексу країни.

Для побудови системи показників оцінки ефективності стратегічного управління фінансовими ресурсами місцевого самоврядування можна скористатися концепцією так званого стійкого росту. Під ним розуміють таку модель соціально-економічного розвитку, яка забезпечує життєві потреби нинішнього покоління і не відбирає такі можливості у майбутніх поколіннях Землі через вичерпання природних ресурсів та деградацію навколишнього середовища. Дана концепція для оцінки соціальної, економічної та екологічної складової розвитку пропонує застосовувати показники якості життя людей, що об'єднуються у п'ять груп: показники якості населення (тривалість життя, природний рух населення, шлюби та розлучення, рівень освіти, кваліфікація та ін.); показники добробуту (рівень життя) населення (реальні доходи та витрати, їх диференціація, рівень споживання товарів і платних послуг, рівень охорони

здоров'я, культури тощо); показники якості соціальної сфери(соціальна безпека) (рівень зайнятості, соціального захисту, умов праці, фізичної та майнової безпеки, рівень корумпованості владних структур тощо); показники якості навколишнього середовища(довкілля) (забруднення повітря, води, землі та ін.); показники якості фінансового забезпечення(доходи і витрати місцевих бюджетів, офіційні трансферти).

Можна сподіватися, що під впливом загальнодемократичних перетворень у суспільстві, Україна перейде від номенклатурно-бюрократичної, традиціоналістської до європейської ліберально-демократичної моделі місцевого самоврядування, що передбачає: право місцевої влади провадити діяльність винятково в інтересах своєї територіальної спільноти; достатність ресурсів місцевої влади, що дає змогу виконувати власні й делеговані державою функції[27].

Аналіз можливостей прискореного економічного зростання і «кризових вузлів»: які виникають у перспективі, дає можливість виділити фундаментальні чинники, що лежать в основі середньо- та довгострокових сценаріїв розвитку української економіки:

- реалізація порівняльних переваг вітчизняної економіки (енергетичного, інфраструктурного, науково-дослідного, транзитного і сільськогосподарського потенціалів) через їх раціональне включення у світове господарство і залучення капіталів;
- модернізація масових виробництв, які виготовляють продукцію середнього ступеня складності, що дасть можливість використовувати переваги емних внутрішніх ринків;
- формування масового середнього класу, що дозволяє розгорнути модернізацію соціальної інфраструктури і розвивати освіту та охорону здоров'я;
- інтеграція у світовий економічний простір, передусім ЄС, на конкурентних засадах

3.2 Пропозиції щодо вдосконалення фінансової політики України в умовах економічних перетворень

Сьогодні в Україні економічну політику характеризує переважання «пожежних» заходів, які не лише не підпорядковані єдиній загальній стратегії, але й часто суперечать довгостроковим завданням структурної перебудови та становлення конкурентоспроможної економіки. Незважаючи на те, що вже тривалий час розробляються численні стратегічні програми різного рівня, стратегія в них переважно розуміється як встановлення сукупності цільових параметрів без визначення механізмів їхнього досягнення

Зараз у світовій економіці відбувається інтенсивна системна переорієнтація, обумовлена не тільки глобальними технологічними, фінансовими та екологічними змінами, але переходом країн – світових лідерів на новітні високопродуктивні технології. Як наслідок, необхідність вирішення проблем, пов'язаних з інноваційним розвитком економіки України, набуває особливого значення. Головна проблема полягає у відсутності єдиної довгострокової стратегії наукового та інноваційного розвитку, яка водночас має стати головним індикатором ефективності витрат на науку і визначити національні інноваційно-інтелектуальні пріоритети розвитку на перспективу. Здійснення інноваційної політики вимагає значних витрат матеріальних, трудових, фінансових та інтелектуальних ресурсів, що неможливо досягнути без узгодження економічних інтересів держави, бізнесу та суспільства.

Основними пріоритетами реформування фінансової політики України слід вважати:

- посилення контролю за раціональним і ефективним витраченням коштів бюджетів усіх рівнів з метою скорочення бюджетного дефіциту і призупинення інфляційних процесів у державі;
- ширше залучення для покриття дефіциту бюджету коштів від розміщення державних цінних паперів і значне скорочення кредитів національного банку, що спрямовуються на цю мету;

- посилення контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємницьких структур усіх форм власності і в першу чергу державного сектора економіки, для чого розробити відповідні законодавчі акти;
- фінансування із бюджету тільки під державні програми і державні замовлення;
- рішуче здійснення заходів організаторського і економічного характеру по відношенню до державних підприємств, що випускають продукцію, яка не користується попитом, застосовуючи повною мірою законодавство про банкрутство;
- продовження роботи із зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування і забезпечення фінансової незалежності;
- забезпечення поглибленого реформування податкової системи в напрямку скорочення непрямого оподаткування. У першу чергу це зниження ставок податок на додану вартість і введення прямих податків, зокрема, податків на майно юридичних і фізичних осіб;
- впровадження укрупнених фінансових норм витрат на фінансування освіти, охорони здоров'я, культури, підготовки кадрів та інших витрат;
- розробка та обґрунтування принципів державної політики доходів для бюджетів різних рівнів;
- розширення кола учасників ринку державних цінних паперів із метою збільшення неемісійних джерел покриття дефіциту бюджету;
- здійснення послідовної і поетапної передачі об'єктів соціально-культурного призначення, що перебувають на балансі підприємницьких структур, до складу комунальної власності і відповідної зміни джерел фінансування;
- подальше скорочення податкових пільг з метою досягнення їх повної відміни з одночасним наданням тимчасових знижок з діючих податкових ставок на товари та послуги, що мають пріоритетне значення для задоволення потреб держави;
- завершення процесу доведення рівня оплати житлово-комунальних та інших послуг населенню до їх фактичної вартості;

- забезпечення повного і своєчасного погашення зовнішнього і внутрішнього державного боргу та його обслуговування;
- досягти перелому в розвитку інвестиційного процесу, забезпечити прискорений розвиток пріоритетних галузей та виробництв високотехнологічного машинобудування та агропромислового комплексу;
- створити сприятливі умови для залучення в національну економіку іноземного капіталу, віддаючи перевагу прямим закордонним інвестиціям;
- вести активну і цілеспрямовану діяльність щодо повернення в Україні грошових засобів, вивезених за межі держави, скорочення тіньового сектора економіки, повернення закордонних кредитів, одержаних підприємствами під гарантії уряду;
- сприяти підвищенню кредитної спроможності комерційних банків зниженню рівня відсоткової ставки та збільшенню частки довготермінових кредитів[28].

Основним пріоритетом в стратегічному розгляді розвитку економіки маю назвати «знання». Іншими словами інтелектуальні ресурси, інтелектуальний капітал, наука, процеси трансферу результатів творчої діяльності у виробництво матеріальних та духовних благ. Основою для розбудови економіки знань є розвиток людського потенціалу, який у першу чергу залежить від державної політики у даній сфері. Основними інструментами впливу на людський потенціал є державний бюджет, фінансування освіти, охорони здоров'я, культури, науки, системи соціального страхування і соціального захисту.

В економічній науці виділяють дві моделі модернізації:

- а) модернізація зверху – ініціативи виходять від держави, від політиків та бюрократичного апарату;
- б) модернізація знизу – ініціативи та фінансування переважно виходять від бізнесу, державні органи створюють умови для ділової активності та підтримують ті чи інші проекти [11].

В контексті цього фінансова стратегія модернізації економіки України стосується вибору способу використання фінансових ресурсів для подолання

супротиву, що заважає досягнути ціль, а саме: - відновлення ємності внутрішнього ринку як найкращого способу поширення позитивного ефекту від економічного зростання; - збереження стану відносної валютно-грошової стабільності; - реалізація факторних переваг України; забезпечення випереджаючого розвитку людського капіталу як основного конкурентного чинника в сучасній економіці; - активізація інвестиційних процесів, надання їм переважно інноваційної спрямованості; - поширення соціального ефекту від економічного зростання [14]

З метою стимулювання залучення іноземних інвестицій та розвитку зовнішньоекономічної діяльності повинні проводитися інвестиційні форуми. Інформація про стратегічні інвестиційні проекти, земельні ділянки та об'єкти для здійснення інвестицій розповсюджується під час зустрічей з представниками іноземних держав, серед потенційних інвесторів. Основне завдання форумів – залучити більше міжнародних інвестицій для відновлення економіки держави та її перетворення на потужний розвинутий промисловий кластер. Інвестиційні ідеї форумів здатні змінити стан економіки шляхом створення нових робочих місць, підвищення інвестиційної привабливості та покращення інфраструктури. Для залучення великої кількості інвесторів потрібно створити умови в яких він буде розуміти, що фокус розвитку його регіону і галузі стабільний і буде залишатися актуальним не на рік і не на два. Також важливо залучати до цього громадян, адже без ефективного взаємозв'язку інвестиції можуть бути витрачені даремно.

Головним результатом реформ у 2020 роках має стати економічне зростання, яке базуватиметься на розширенні насамперед інвестиційного попиту, зміцненні конкурентоспроможності української економіки, підвищенні ефективності використання виробничих ресурсів та науково-технологічного потенціалу. Світовий досвід свідчить, що наука та інновації розвиваються лише в тому суспільстві, де є соціальне (а не просто державне) замовлення на наукові розробки, соціальною практикою потребуються вчені та спеціалісти, існує органічний зв'язок між наукою, виробництвом та освітою, а державна влада

виступає в якості стимулятора налагодження таких зв'язків та організатора процесів інноваційного розвитку.

Державна політика в сфері інновацій зазнає змін, але також ці зміни повинні базуватися на науково-дослідному підґрунті. Спираючись на досвід держав сусідів, які мали схожі макро- та мікроекономічні умови ділової активності, можна сформувати проект інтенсивного розвитку всіх ключових галузей промисловості. Замість локальних нововведень в практичному управлінні наукою, спостерігатиметься стійка тенденція до реорганізації всієї системи управління науково-технічним розвитком.

Заклики до інноваційної моделі росту відображають зараз у першу чергу політичні інтереси. Щоб вони увійшли в органічну єдність з економічними, держава повинна стати зацікавленою або в технологічній ренті замість сировинної (американська модель), або в податку з кінцевого обороту (європейська модифікація радянської моделі). Оптимальною для нашої країни є друга модель. Перехід до політики податку з кінцевого обороту потребує базової перебудови усієї економічної системи держави. Змінюються господарські функції держави, в їх числі основними стануть функції макроекономічного планування, вертикальної інтеграції та концентрації промислового капіталу, формування та налагодження діяльності загальнонаціональних корпорацій, оптимального розподілу ресурсів відповідно загальнодержавним плановим пріоритетам, підвищення ефективності державно-корпоративного сектору [17].

Податкова політика має спрямовуватися на розв'язання таких двох взаємопов'язаних завдань, як забезпечення збалансованості бюджету і пожвавлення ділової активності, підтримки виробництва. Поряд з цим загальний рівень оподаткування, розміри ставок податків, кількість видів і база для нарахування податків мають бути стабільними не тільки протягом бюджетного року, а й періоду реформування економіки.

Соціальна спрямованість економіки із забезпеченням соціального партнерства, справедливий розподіл матеріальних і духовних благ, покращення якості життя населення є ключовими напрямками соціально-економічного

розвитку України на початку ХХІ століття, поряд з достатніми обсягами фінансових ресурсів та інноваціями.

Структура соціальних трансферів в Україні має свої особливості, і це зумовлено залишеною в спадок від радянської системи стиснутої заробітної плати, яка компенсувалася (та продовжує компенсуватися) за рахунок розгалуженої системи різноманітних пільг. В Україні домінують натуральні трансфери (переважно пільги) та майже відсутні цільові грошові трансферти в блоці соціальної допомоги. Соціальні трансфери в натуральній формі у загальній структурі доходів становлять близько 13%. Інша особливість трансферної політики в Україні полягає у невеликій частці соціального страхування у загальному обсязі соціальних трансферів (в Україні вона становить менше 50%, тоді як у США – 70%, Німеччині – 80%)[20].

Неймовірно важливим у створенні системи соціально орієнтованого оподаткування доходів фізичних осіб, є зміна самого об'єкту оподаткування. Оподаткуванню повинні підлягати не дохід окремої фізичної особи, а дохід сім'ї, оскільки це дасть змогу через податок здійснювати фінансову підтримку сім'ї, стимулювати її розвиток. Для цього в умовах динамічного ринкового середовища сучасної української економіки, що охоплена інфляційними явищами, раціонально було б прив'язати ставки податку не до абсолютних цифр доходів, а до таких категорій, як –прожитковий мінімум сім'ї, раціональний споживчий бюджет сім'ї, бюджет сім'ї повного достатку, які потрібно щорічно розраховувати.

Отже, фінансова політика є дієвим інструментом впливу на соціально-економічні процеси. Вагомими завданнями у процесі розробки та реалізації фінансової політики є удосконалення системи державних фінансів, посилення ефективності регулятивної функції бюджетно-податкових, монетарних механізмів, здійснення структурних змін в економіці, спрямованих на підвищення темпів економічного зростання країни.

ВИСНОВКИ

В дипломній роботі викладено узагальнений теоретичний опис і розгляд методичних основ формування фінансової політики України. Також було викладено та розглянуто ряд статистичних даних та досліджено механізм регулювання фінансової політики. В ході дослідження було виявлено ряд ключових висновків:

Фінансова політика це в першу чергу політика фінансового сектору, яка здійснюється через прийняття раціональних рішень, на користь соціально-економічним змінам. Фінансову політику необхідно тлумачити як реакцію її організаторів на нелінійні процеси у відкритій соціально-економічній системі. Зміст фінансової політики, її основні напрями діяльності, ступінь участі держави в управлінні економікою визначається на основі теоретичних концепцій.

Система фінансово-економічних інститутів утворилася в результаті розвитку та постійної модернізації відповідних взаємовідносин у процесі формування, регулювання та використання валового внутрішнього продукту з метою задоволення потреб суспільства. Головна причина неефективності здійснюваної фінансової політики найчастіше вважається застосування неадекватних теорій, з суб'єктивними помилками, хоча насправді головна причина це конфлікт фінансових інтересів різних суспільних груп. Слабка економічна активність в Україні зумовлена впливом геополітичної напруги на іноземні інвестиції, внутрішнє виробництво та впевненість у майбутньому.

Організувати фінансову діяльність означає впорядкувати її в цілісну систему з чітко визначеними характеристиками (особливості, принципи, умови, норми), логічною структурою (суб'єкт, об'єкт, предмет, форми, засоби, методи, результат) та процесом її здійснення – часовою структурою (фази, стадії, етапи). Фінансова політика як вагомий економічний інститут відіграє провідну роль в визначенні цілей, завдань структурних перетворень бюджетно-податкової, грошово-кредитної системи з урахуванням циклічної динаміки економічного розвитку. Консолідація бюджету, тобто поєднання зниження видатків і

підвищення рівня оподаткування з метою зменшення дефіциту бюджету, продовжує залишатися найпоширенішим заходом фінансової політики. На сьогоднішній день, бюджетна, податкова, грошова, кредитна й валютна політики, що в сукупності формують державну фінансову політику, проводяться в умовах нестабільного й суперечливого законодавства та вузьковідомчого підходу до їх реалізації. Рівень інституційного середовища визначає якість взаємодії і координації фіскальної й монетарної політики країни, регулятивні можливості та ступінь втручання фінансових інструментів і важелів на процеси економічного розвитку та соціальну стабільність.

Оцінка здатності досягати цілі бюджетної політики за визначеного стану фінансового середовища є важливою для ефективного управління бюджетними коштами. За умов структурних економічних перетворень та посилення інтеграційних процесів, інституційна модернізація бюджетної політики передбачає необхідність формування розвиненої архітектури фінансових відносин. Одним з пріоритетних завдань є забезпечення своєчасної адаптації фінансових механізмів до динамічних змін внутрішнього та зовнішнього економічного середовища. Головним суб'єктом реалізації фінансової політики виступає держава, хоча реалізація фінансової політики здійснюється органами виконавчої влади (Кабінетом міністрів України та низкою спеціалізованих фінансових органів). Використовуючи інструменти фінансового механізму держава здійснює вагомий вплив на обсяг та структуру валового внутрішнього продукту, стан платіжного балансу, державних фінансів, рівень зайнятості, інфляції тощо.

Державне фінансове регулювання країни на даний час формується в умовах соціально-економічної політики, яка виходить з необхідності рівноправної участі держави у світових економічних і фінансових відносинах, підвищення якості державних суспільних послуг, що вимагає реалізації стратегії економічного зростання на якісно новому інституційному рівні. Що веде за собою необхідність фінансування наукових проектів для створення інституційної бази для майбутніх економічних перетворень.

Ефективність фінансової політики залежить не лише від правильного вибору цілей та засобів їхнього досягнення, а також пов'язана із багатьма труднощами практичного характеру та залежить від чинників, які відображають умови її застосування. До них можна віднести часові лаги фіскальної та монетарної політики, асиметричність економічної інформації, мінливість економічних очікувань чи неточність прогнозування, неоднозначність історичних аналогій або політичну кон'юнктуру.

Трансформаційні перетворення створюють необхідність формування системи державного фінансового регулювання із визначенням ймовірних значень очікуваних результатів, що сприятиме забезпеченню збалансованості та узгодженості пріоритетів суспільного розвитку.

З'ясовано, що основними елементами, які формують механізм забезпечення прозорості державних фінансів є: законодавство про інформацію та її розкриття; бюджетний облік, облік урядових активів і зобов'язань, статистика державних фінансів; аналіз фінансової позиції уряду та бюджетно-податкової політики; державний фінансовий аудит та вжиті за його результатами заходи; технології розкриття інформації через ЗМІ та глобальну мережу Інтернет; ефективні процедури ухвалення рішень; політичні наміри, цілі, завдання і прогнози; визначення функцій державних органів та чітке їх розмежування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кукурудза І.І. Порівняльний аналіз економічної політики України та Китаю. *Вісник Черкаського університету*. Випуск 177. Серія Економічні науки. 2010. С. 3
2. Гриценко А.А. Політична економія: актуалізація проблематики, методологічний потенціал і сполученість з інституціоналізмом. *Економічна теорія*. 2012. №1. С. 12
3. Мартыненко В.В. Кредитная природа социальных отношений. *Вопросы философии*. 2013. №5. С. 28
4. Дем'яшин В. «Теоретичні засади бюджетної політики». *Світ фінансів*. 2007. № 10. С. 19 – 35.
5. Атаманчук О.В. Регулююча функція податків та регуляторний потенціал податкової системи. *Економіка та держава*. 2008. №10. С. 26–29. С. 27
6. World economic forum. Всемирный экономический форум. Реформирование институтов, укрепление экономики в посткризисный период. Сценарий экономического развития Украины. Report. Июнь 2014 URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_ScenarioUkraine_Report_2014_RU.pdf
7. Петрушевська В. В. Адаптація Фінансової політики України до умів глобалізаційних і євроінтеграційних процесів. *Проблеми економіки* №2, 2014. URL: http://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2014-2_0-pages-131_137.pdf
8. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування системи державного фінансового контролю до 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/310-2018->
9. Ярошенко Ф.О. Бюджетні дефіцити як інструмент посткризового відновлення світової економіки. *Фінанси України*. 2011. №1. С. 12.
10. Уманців Ю. М. Економічна конкуренція в умовах фінансової глобалізації. *Фінанси України*. № 10. 2009. С. 95-106. С. 95.

11. Ясин Е. Государство и экономика на этапе модернизации. *Вопросы экономики*. № 4. 2006. С. 4-30. С. 20
12. Вожжов А. Про архітектуру фінансового стимулювання економічного зростання. *Вісник НБУ*. 2016. №5. С. 22–29
13. Україна 2014-2015: долаючи виклики (аналітичні оцінки). Центр Разумкова. URL: http://www.razumkov.org.ua/upload/Pidsumky_2014_2015_A4_fnl.pdf
14. Федулова Л.І. Стимулююча функція фінансового забезпечення наукових досліджень: уроки для України. *Фінанси України*. №7. 2010. С. 22
15. Малицкий Б.А. От фундаментальной науки к реальной практике инновационного развития экономики. . *Наука та наукознавство*. 2010. №1. С.23.
16. Chugunov I. Y., Makogon V. D. Budget policy under economic transformation. *Economic Annals-XXI*. 2016. № 3–4 (2). P. 66–69.
17. Губанов С. Политика нового этапа: цель и средства. №11. 2016. С. 3-16
18. Складові фінансової політики держави. URL: **Ошибка!**
Недопустимый объект гиперссылки.
19. Соколовська А.М. Податкова політика в Україні у 2009–2010 роках: особливості та уроки на перспективу. *Фінанси України*. 2011. №4. С. 24–37.
20. Кораблін С.О. Модель «відстаючого зростання»: економічні фактори та наслідки для України. *Економіка і прогнозування*. 2016. No 2. С. 74–85;
21. Шумська С.С. Монетарна політика та відновлення економічного зростання в Україні. *Економіка та прогнозування*. 2018. No 3. С. 21–41
22. Khan M.S., Senhadji A.S. Financial Development and Economic Growth: An Overview. *Working Paper WP/00/209*. 2000. Wash.: IMF;
23. Вдосконалення координації грошово-кредитної та фіскальної політики: Інформаційно-аналітичні матеріали / За редакцією д.е.н. В.І. Міщенко, к.е.н. О.І. Кіреєва і к.е.н. М.М. Шаповалової Київ: Центр наукових досліджень НБУ, 2015. С. 16

24. Фіскально-бюджетна та грошово-кредитна політика в Україні: проблеми та шляхи посилення взаємозв'язку : монографія / [А.І.Даниленко, А.А.Гриценко. В.В.Зимовець та ін.] ; за ред. чл.-кор. НАН України А.І.Даниленка ; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозув. К., 2010. С. 48
25. Тропіна В.Б. Фіскальне регулювання соціального розвитку К: НДФІ, 2018. 368 с.
26. Розвиток державних фінансів України в умовах глобалізації: монографія / За ред. І.О.Луніної; Київ: Ін-т економіки та прогнозування НАН України. 2014. 296 с.
27. Мазаракі А.А. , Волосович С.В. Домінанти інституційної модернізації фінансової системи України. *Вісник КНТЕУ*. 2016. № 1. С. 5-23.
28. Вахненко Т. Напрями вдосконалення боргової політики держави. *Економіка України*. 2002. С.43.
29. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка: навч. посіб. : у 2 кн. / за ред. С.Панчишина і П.Островерха. К.: Знання, 2016.
30. Рожко О.Д. Еволюція теоретичних концепцій державних фінансів. *Фінанси України*. 2009. №12. С. 56–65
31. Карпунь І. Н. Державні антикризові заходи фінансової стабілізації підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2009. Вип. 19.2. С. 202–208.
32. Комплексні статистичні публікації. Державна служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua
33. Сусіденко В.Т. Сучасна сутність і архітектоніка податкового регулювання розвитку суспільства. 2012. С. 234–242.
34. Фінансова політика. URL: https://pidruchniki.com/14021021/finansy/finansova_politika
35. Зміст і значення фінансової політики. URL: **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.**
36. Фінансове право як галузь права. URL:https://www.vuzlib.su/fp_1/1.htm

37. Фінансова політика держави, її сутність і складові
URL:http://4vuz.com.ua/book_37_glava_14_3.1._F%D1%96nansova_pol%D1%96tika_derz.html
38. Доходи і видатки бюджету. URL: <https://studfile.net/preview/7419411/page:2/>
39. Фінансовий механізм і його елементи. URL:
<http://www.kpi.kharkiv.edu/business/finances/L3/rozdil2.htm>
40. Адаменко І. П. Фінансова політика як інструмент соціально-економічного розвитку країни. *Бізнес Інформ*. 2014. № 3. С. 341–345. URL:
http://www.businessinform.net/pdf/2014/3_0/341_345.pdf.
41. Задворних С. С. Удосконалення фінансової політики України щодо детінізації фінансових потоків шляхом створення Громадського бюро. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 4. С. 716–721. URL: <http://global-national.in.ua/archive/3-2015/148.pdf>
42. Чугунов І. Теоретичні засади розвитку бюджетних відносин. *Вісн. Київ. нац. торг.-екоп. ун-ту*. 2011. № 4. С. 13–22.
43. Державне фінансове регулювання економічних перетворень / І.Я. Чугунов, А.В. Павелко, Т.В. Канєва та ін.; за заг. ред. А.А. Мазараки. К.: Київ. нац. торг.-екоп. ун-т, 2015. 376 с.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Капітальні інвестиції за видами активів за 2010-2018 роки

	2010	2014	2016	2018
Усього	180575,5	219419,9	359216,1	578726,4
Інвестиції у матеріальні активи	173662,8	212035,1	347390,5	542335,1
житлові будівлі	25753,7	33177,0	44864,9	57395,9
нежитлові будівлі	37156,6	40859,7	59398,3	88846,1
інженерні споруди	39062,6	46599,3	67517,1	111314,8
машини, обладнання та інвентар	54059,2	68948,8	123133,3	187650,4
транспортні засоби	11025,3	13830,4	36685,7	73926,2
земля	1182,2	999,3	1915,8	1673,1
довгострокові біологічні активи рослинництва та тваринництва	1797,2	2034,2	3162,7	4528,3
інші матеріальні активи	3626,0	5586,4	10712,7	17000,3
інвестиції у нематеріальні активи	6912,7	7384,8	11825,6	36391,3
права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії тощо	3044,0	2974,3	4180,8	23804,4
програмне забезпечення та бази даних	2802,4	3207,3	6315,5	9476,4

Додаток 2

**ДИНАМІКА ОСНОВНИХ ФІНАНСОВИХ ПОКАЗНИКІВ ТРІАДИ:
НАУКА(S) – ТЕХНІКА(T) – ВИРОБНИЦТВО (ПРОМИСЛОВІСТЬ)
(P) ЗА ПЕРІОД 2008–2014 РР**

Найменування показника	2014 р. до 2009 р. (рази)
1. Промислове виробництво	в 1,47 рази більше
2. Основні засоби промисловості	зменшилися в 1,5 рази
3. Інвестиції в основний капітал в промисловості	в 2 рази більше
4. Інвестиції в дослідження та розробки	в 2 рази більше
5. Інвестиції в операції з нерухомістю	в 3,9 рази більше
6. Інвестиції у фінансову діяльність	в 3,4 рази більше
7. Інвестиції в оптову торгівлю та посередництво	в 5,0 рази більше
8. Торгівля автомобілями та мотоциклами, їх ремонт	в 5,2 рази більше
9. Витрати на НДДКР	в 1,18 рази більше
10. –Наукоємність «бюджету»	1,63%(2014 р.):1,9%(2008 р.)

Джерело: побудовано автором за [20]